

Azınlık Dillerinin Kullanımı için Altyapının Oluşturulması

Ned Thomas

Azınlık Dillerinin Kullanımı için Altyapının Oluşturulması

Ned Thomas

Democratic
Progress
Institute

şubat 2013

Demokratik Gelişim Enstitüsü
11 Guilford Street
Londra WC1N 1DH
Birleşik Krallık
tarafından yayınlanmıştır.

www.democraticprogress.org
info@democraticprogress.org
+44 (0)203 206 9939

İlk baskı, Şubat 2013

ISBN: 978-1-905592-69-2

© DPI – Demokratik Gelişim Enstitüsü, 2013

DPI – Demokratik Gelişim Enstitüsü İngiltere ve Galler’de kayıtlı bir vakıftır. Vakıf Kayıt No. 1037236. Kayıtlı Şirket No. 2922108.

Bu yayının telif hakları saklıdır, ancak, eğitim amacıyla telif ödenmeksizin ya da önceden izin alınmaksızın herhangi bir yöntemle çoğaltılabilir ancak yeniden satılamaz. Bu durumun dışındaki her tür kopyalama için yayıncılardan yazılı izin alınması gerekmektedir. Bu durumda yayıncılara bir ücret ödenmesi gerekebilir.

İçindekiler

Önsöz	4
Giriş	6
Tarihsel Bir Bakış	7
Avrupa Parlamentosu'nun Erken Dönem Kararları	11
Avrupa Komisyonu, Avrupa Bürosu ve Mercator Merkezi	14
Dilsel Azınlıkların Kavramlaştırılması	17
Azınlık Dilinde Eğitim için Gerekli Zeminin Oluşturulması	22
Bir Ekonomik Değer olarak Medya	28
Sonuç	31
Ekler	32
Ek A: Yararlanılan Kaynaklar	32
Ek B: DPI Yönetim Kurulu ve Uzmanlar Konseyi Üyeleri	33

Önsöz

Demokratik Gelişim Enstitüsü (DPI), farklı tarafları bir araya getirip, sıra dışı bilgilerin, fikirlerin, kaygıların ve önerilerin harmanlanarak paylaşıldığı bir atmosfer oluşturmayı amaçlamaktadır. Enstitünün yürüttüğü çalışmalar, toplumsal yahut siyasal sorunlar bağlamında hem merkezi hem de yerel düzeyi dikkate alan; demokratik bir çözüme odaklanan, kilit özellikteki anlaşmazlıklarda konsensüs (ortak nokta) sağlamaya imkan verecek çoğulcu bir siyasal zeminin geliştirilmesini destekler niteliktedir.

Çalışmalarımız kapsamında, güçlü bir kamusal tartışmanın gelişmesi için, uzmanlık bilgilerinin paylaşılmasını sağlamanın yanısıra, pratik çalışma çerçeveleri de sunmaktayız. Aynı zamanda, uluslararası anlamda barış ve demokrasinin gelişimini teşvik etme konusu üzerinde yoğunlaşmaktayız. Bu çerçevede DPI, barış ve demokrasinin geliştirilmesi adına yapısal ve toplumsal diyalogun oluşumuna katkı sunmakta, öte yandan barış ile demokrasinin sağlam zeminde inşası için, mevcut tartışmaları genişletip, yeni tartışma alanları da açmaktadır.

DPI bu amaçla, farklı tarafların biraraya gelip, bilgilerini, kaygılarını ve önerilerini samimi bir ortamda ortaya koyarak, demokrasinin inşasını ve farklı zeminlerde güçlendirilmesini teşvik etmektedir. DPI'nın bu sürece dair amacı, ortak önceliklerin tespiti ve bunu takiben, yaratıcı yaklaşımların

sergilenmesi yoluyla, demokratik çözümün sağlanmasında etkide ve katkıda bulunmaktadır. DPI aynı zamanda, projeler aracılığıyla akademisyenler, sivil toplum örgütleri ve karar alma mekanizmalarındaki kesimler arasında işbirliğini güçlendirip, bu yöndeki çabaları desteklemeyi amaçlamaktadır.

Benzer sorunların yaşandığı ülke örneklerini incelemeye dayalı olarak, gerçekleştirilen Karşılaştırmalı Çalışma Gezileri, bu örneklerdeki hataların tekrar edilmesini önlemek için etkili bir araç olarak görülmektedir. Barış ve demokrasinin inşasında, karşılaştırmalı analiz modelini, Enstitümüzün amaçları bakımından merkezi bir çalışma olarak görmekteyiz.

Çoğunluğa mensup olan kesimler ile dilsel azınlıklar arasında, birarada yaşadıkları dönemlerde anlaşmazlıklar yaşanması geleneksel bir durumdur. Yirminci yüzyılın son 10 yıllık bölümünde etkisi giderek artan Avrupa vatandaşlığı ve Avrupa'nın entegrasyonu gibi sebeplerin etkisiyle, Avrupa Birliği azınlıklar ile diyalog yoluna gitmiş ve onlara destek önerisinde bulunmuştur. Her ne kadar Avrupa Birliği'nin entegrasyonu kısa bir dönem için sendelemiş olsa da, bu rapor azınlık dillerinin özellikle küresel ekonomi döneminde karşılaştırmalı bir çerçeveye ve geniş anlamda bir kültürel çeşitlilik bağlamına oturmuş olduğunu; Avrupa'nın geçmiş tecrübesinin çoğunluğun ve azınlıkların birbirleri hakkındaki düşüncelerini görmek bağlamında yeniden gözden geçirilmesini tartışmaktadır.

Bu raporu hazırlayan Sayın Ned Thomas¹'a çok teşekkür ediyoruz.

Kerim Yıldız

Direktör

DPI

Şubat 2013

---

1 Galler'in oldukça tanınmış bir siması olan Ned Thomas, yine Galler'de bulunan Aberystwyth Üniversitesi Mercator Institute for Media, Languages and Culture, Wales (Medya, Diller ve Kültür için Merkator Enstitüsü, Galler) Kurumu'nun kurucusudur. Galler PEN başkanlığının yanı sıra şimdiki ismi Literature Wales olan Academy isimli kurumun yönetim kurulu üyeliği görevlerinde bulunmuştur. Ned Thomas'ın geçmiş görevleri ve başarıları arasında şunları saymak mümkündür: Avrupa Konseyi'nin Bölgesel ve Azınlık Dilleri Sözleşmesi'nin hazırlandığı dönemde Az Kullanılan Diller Avrupa Bürosu (Board of the European Bureau for Lesser-Used Languages) yönetim kurulu üyesi olarak görev yapmıştır. Azınlık Dilleri Evrensel Bildirgesi'nin yazım komitesi üyeliği görevinde bulunmuştur. *University of Wales Press* isimli akademik yayın organının direktörlüğünün yanı sıra *Planet - the Welsh Internationalist* (Gezegen - Galler'li Enternasyonalist) isimli İngilizce yayımlanan kültürel derginin kurucusu ve editörü olarak görev yapmıştır. 1971 yılında basılan *The Welsh Extremist - A Culture in Crisis* (Galli Radikal - Krizdeki bir Kültür) isimli kitabı 1970'li yıllarda süren Gallerce dilinin mücadelesi için oldukça etkileyici bir rol oynamıştır. Yakın dönemde yayınlanan *Bydoedd* isimli hatıra kitabı 2011 yılında Gallerce dilindeki en iyi kitap ödülünü almıştır. Galler'de Aberystwyth Üniversitesi, İspanyada Salamanca Üniversitesi ve Moskova'da Devlet Üniversitesi'nde yanı sıra Paris'te dünyaca ünlü École des Hautes Études en Sciences Sociales'da (EHESS) dersler vermiştir. İngiltere'de yayımlanan günlük *Times* gazetesinde ve Britanya hükümetinin 3 ayda bir Rusça olarak yayınladığı *Angliya* dergisinde editörlük yapmıştır.

Giriş

Yaşamlarını birarada sürdürmek zorunda olan dilsel azınlıklar ile çoğunluk olan topluluklar, genelde savundukları davalar için mücadelelerini ulus devletlerin sınırları içinde sürdürmüşlerdir. Eğer azınlık toplulukları sınırlarla ayrılmış ve bir kaç ülkeye yayılmışlarsa çatışma da doğal olarak daha geniş bir alana yayılmaktadır. Ancak yirminci yüzyılın son 10 yıllık bölümünde etkisi giderek artan “Avrupa Vatandaşlığı” ve Avrupa’nın entegrasyonu gibi sebeplerin etkisiyle, Avrupa Birliği azınlıklarla diyalog yoluna gitmiş ve onlara destek önerilerinde bulunmuştur.

Yeni Avrupa programının yarattığı ilişki ağı sayesinde azınlıklar arasında karşılıklı bir söyleşme imkanı da sağlanmıştır. Bu sayede, azınlık topluluklarının dilsel kurumlar alanında mevcut olan farklı imkânların ve modellerin farkına varması, bunları elverişli oldukları koşullarda kendi durumlarına adapte etmeleri de mümkün olmuştur. Detaylı bir şekilde yürütülen bu karşılıklı tartışmalar sayesinde, yasal haklar ve siyasal aktivite ya da siyasal kampanyalar kadar olmasa da, azınlık dilleri için bir zemin yaratma ve bir takım önlemleri planlamak için gerekli ilgiyi çekebilme kabiliyetinin yaratıldığını söylemek mümkündür.

Avrupa Birliği’nin entegrasyonu her ne kadar kısa bir dönem için sendelemiş olsa da, elinizdeki bu rapor azınlık dillerinin, özellikle küresel ekonomi döneminde karşılaştırmalı bir çerçeveye ve geniş anlamda bir kültürel çeşitlilik bağlamına oturtulmuş olduğunu,

bunun yanı sıra Avrupa'nın geçmiş tecrübesinin çoğunluklar ile azınlıkların birbirleri hakkında ne düşündüklerini görmek açısından yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini tartışmaktadır.

Tarihsel Bir Bakış

1980'li yılların başında Avrupa Birliği 'Az Kullanılan Diller' gibi tartışmalı olan kavramlardan sakınmak üzere küçük bir program ve bütçe geliştirmiştir. Bu aşamadan sonra Avrupa terminolojisinde bu diller için 'Bölgesel ve Azınlık Dilleri' tanımı kullanılmıştır. Bu tanımlamalar devamında da sürekli bir tartışma konusu olmuş, hatta azınlık kesimlerinin bazıları 'Azınlıklaştırılmış Diller' gibi daha radikal tanımlar kullanmayı tercih etmişlerdir. Pek çok Avrupa Birliği ülkesi, Avrupa Konseyi'nin *Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Sözleşmesi*'nde geçen tanımı kullanmıştır. Bu tanım : *'Geleneksel olarak devletin nüfusunun bir kısmı tarafından kullanılan, göçmenlerin dili olan veya zahiri olarak oluşturulan, ancak devletin resmi dilinin bir lehçesi olmayan diller'* şeklindedir.

Bu sürecin ilk aşamasında, özellikle bu tür dillerin lehine olabilecek inisiyatifler Avrupa Parlamentosu tarafından Avrupa Birliği'nin gündemine kanunen bağlayıcılığı olmayan belgeler kanalıyla taşınmıştır. Buna karşılık Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 1990'lı yıllara kadar azınlıkların korunmasını Avrupa Birliği'nin öncelikli konularından biri olarak görmemiş; Avrupa Komisyonu ise bir anlamda arada kalmış, Avrupa Parlamentosu'nun eğitim ve kültür başlıkları altında aldığı kararlara bir şekilde yanıt

bulurken, otonomi, yasal ve anayasal düzenlemeler konusundaki sorularından kaçınmıştır. Uluslararası hukuk ve azınlıkların korunması açısından bakıldığında bu ciddi bir sınırlamaya işaret etmektedir ancak bunun ilginç ve olumlu bir sonucu da vardır. Azınlıklara dair anlaşma ve sözleşmeler bir yandan ulus devletler tarafından hazırlanırken, Avrupa Komisyonu aynı zamanda, 1980'li yıllarda Avrupa Parlamentosu'nun başlattığı inisiyatiflere cevaben azınlıklarla doğrudan istişarelerde bulunmaktaydı.

Tartışmanın Avrupa seviyesine taşınmasıyla birlikte kavramsal açıdan temel bir değişiklik meydana gelmiştir. 1979 yılından itibaren doğrudan seçim yoluyla Avrupa Parlamentosu'na milletvekili seçilmesiyle birlikte Avrupa Birliği'nin Avrupa ortak vatandaşlığına doğru yöneldiği, Avrupa Komisyonu içindeki yetkililerin de bu çerçevede düşünmeye başladıkları gözlemlenmiştir. Buna göre eğer herkes Avrupa Vatandaşı olacaksa, o zaman bazı vatandaşların diğer vatandaşlara göre daha az hakka sahip olması nasıl kabul edilebilirdi? Bu yaklaşım sayesinde ulus devletler içindeki ayrılıkçılığın yerini bölgecilik alırken, sınırların iki tarafına dağılmış olan azınlık grupların sorunları da sınır ötesi işbirliği sayesinde çözülebilirdi. Bir anlamda yeni Avrupa bir güvenlik ağı inşa edecekti. Ancak bu tartışma küçük bir topluluk tarafından yürütülmekte, ulus devlet milliyetçiliğinin gücünün yanı sıra bazı Avrupa ülkelerinin en azından kısa bir dönemde daha derin bir Avrupa entegrasyonuna ihtiyaç duyduğu yönündeki çağrı dikkate alınmıyordu.

Avrupa Konseyi, bir yandan azınlıklar üzerine tartışma başlatırken, bir yandan da Avrupa Parlamentosu'nun yaklaşımı bakımından kendisiyle *Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Sözleşmesi* çerçevesinde uyumlu hale geldiğini düşünüyordu. Avrupa Birliği'nin azınlıklar alanındaki faaliyetleriyle Avrupa Konseyi'nin bu sözleşmeye dair hazırlık çalışmaları arasında ciddi bir uyum vardı. Sözleşme üzerinde ilk tartışmalar 1980'li yıllarda başlasa da sözleşme resmi olarak 1992 yılında kabul edilmiş ve ancak 1998 yılında ilk beş ülkenin imzası ile uygulamaya girebilmiştir. Bu sözleşme, Avrupa Konseyi'nin bölgesel ve azınlık dillerinin korunması alanında imzacı ülkelerce kabul edilen ilk temel hukuki belgesidir. Bir Avrupa Konseyi belgesi olduğu için etki alanı Avrupa Birliği'nin sınırları ötesine geçmektedir.

Sözleşme, asgari standartları içeriyor olmasına rağmen, sözleşmeyi imzalayarak kabul eden ülkelerin kendi sınırları içinde konuşulan azınlık dillerine sağlamaları gereken koşullar konusunda temel bir çerçeve içermektedir. Kendi standartlarını oluşturan ülkelerin yaptığı düzenlemelerde uluslararası hukuk açısından zafiyet söz konusu olabilir. Sözleşmeyi, erken dönemlerden itibaren bizzat azınlıkların katılımıyla Avrupa seviyesinde azınlıklar üzerine gerçekleştirilen ağ yaratma, danışma, etkinleştirme ve teşvik etme gibi çabaların bir sonucu olarak görmek gerekir. Sözleşmenin takip edilebilmesi, üzerine raporlama yapılıyor olması standartların olumlu anlamda geliştirilmesine ve azınlıklar lehine küçük düzeltmelerin yapılmasına imkan sağlamaktadır. İlginç olan bir diğer nokta ise sözleşme metninin Avrupa

Konseyi Parlamenterler Meclisi tarafından hazırlanmış olmasına rağmen, metne son şeklini veren önerilerin Konseyin Yerel ve Bölgesel İdareler Konferansı sırasında yapılmış olmasıdır. Bu sayede toplumun alt kesimlerinden yapılmış öneriler doğrudan üst kesimlere ulaşmıştır.

Yine bu dönemde, *Barcelona Deklarasyonu* adıyla bilinen ve tam adı *Dil Hakları üzerine Uluslararası Deklarasyon* olan belge, 1994 yılında başlatılan çalışmaların devamı olarak 1996 yılının Haziran ayında Barcelona'da düzenlenen ve STK'ların katıldığı bir dünya konferansında kabul edilerek UNESCO'ya sunulmuştur. Bu çalışma Uluslararası PEN Yazarlar Birliği Çeviri ve Dilsel Haklar Komitesi'nin inisiyatifiyle başlatılmış, deklarasyon metni CIEMEN Foundation in Barcelona kurumu öncülüğünde kurulan ve bizzat azınlık gruplara mensup olan uzman bir ekip tarafından hazırlanmıştır. Deklarasyon bütün dünyayı kapsadığı için maddeleri Avrupa Sözleşmesi'ne göre daha geneldir ve bütün dillerin hakları konusundaki talepler açısından da daha net ifadeler içermektedir. Deklarasyon, kendisine İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'ni model alırken, bireysel ve grup hakları arasındaki dengeyi gözetmeye özen göstermiştir. Bir dizi ulus devletin destek beyanına rağmen bildirge UNESCO tarafından resmen kabul edilmemiş, Birleşmiş Milletler bünyesinde bir Diller Konseyi oluşturma amacı da bu anlamda başarıya ulaşamamıştır. Deklarasyonun hukuki yaptırım gücü de yoktur. Buna rağmen deklarasyon ciddi bir manevi desteği arkasına almayı başarmış, aralarında Nelson Mandela ve Dalai Lama gibi

kişilerin de olduğu bir dizi prestijli ve Nobel Ödüllü isimden destek almıştır.

1990'lı yılların ortasından itibaren Avrupa Birliği içindeki azınlık topluluklarına ve dillerine yönelik özel ilgi giderek gölgede kalmaya başlamıştır. Bunun arkasında şu sebepleri saymak mümkündür: Azınlık topluluklarına özellikle geçmişte katılamadıkları medya ve eğitim alanlarında büyük ölçekli Avrupa programlarına katılma imkanı sağlanmış, AB'nin çok kültürlülük programlarına göçmenler ve azınlıklar tarafından konuşulan dillere destek olmak amacıyla özel bütçe kalemleri eklenmiştir. Yüzyıllar boyunca sürdürülen ayrımcılık ve eşitsiz gelişim tablosunu bir miktar da olsa telâfi etmek üzere bu programlar uygulanmaya çalışılmıştır.

Ancak bu programlardan en zararlı çıkanlar küçük azınlık dil grupları olmuştur. Bunun sebebi ise koruma ve garanti programlarına fazlasıyla ihtiyacı olan bu kesimlerin, Avrupa'da uygulanan programların fon intibak kriterlerini yerine getirme imkanının olmamasıdır. Sayı olarak kalabalık olan, özellikle otonom hükümetleri bulunan azınlık grupları ise küçük ölçekte de olsa adı geçen Avrupa programlarına katılabilmenin olanaklarına sahip olabilmıştır. Avrupa Birliği'nin sınırlarının Doğu Avrupa'ya doğru genişlemesiyle birlikte yukarıda bahsettiğimiz sayıca kalabalık olan azınlık gruplarına Baltık ülkeleri, Orta Avrupa ve Doğu Avrupa'da bulunan ve dillerini koruma konusunda tarihi bir hassasiyete sahip ülkeler eklenmiş ve bu demografik ve

ekonomik açıdan benzerlikler gösteren küçük ülkelerle ortaklık kurma imkanı doğmuştur. Bu genişlemeyle birlikte Avrupa'daki kurumlar azınlık dilleri konuşan vatandaşlarına ilişkin karşı siyasi sorumluluklarını ulus devletlere devretmiş olmaktadır. Eşitsiz kültürel gelişimin yarattığı etkileri ortadan kaldırıp yerine durumun telafisini amaçlayan adımlar atılması süreci bu şekilde bir süre için kenara itilmiş olmaktadır.

1990'lı yıllarda Eski Yugoslavya'da yaşanan iç savaş ve Avrupa Birliği'nin doğuya doğru genişlemesi azınlıkları yeniden Avrupa Birliği'nin gündemine getirmiş fakat bu sefer de yaklaşım farklı olmuştur. Bu noktada konuya dair daha siyasi ve hukuki bir vurgu yapıldığı görülürken, AB'ye üye olan ülkelerdeki inisiyatifler AB'nin Doğu sınırlarındaki gelişmelere bir yanıt olarak geliştirilmiştir. Avrupa Birliği geçmişte, Avrupa Parlamentosu kanalıyla birlik sınırlarında yaşayan azınlık gruplarla vatandaşlık hakları üzerinden birebir ilişki kurarak sorunlara yanıt olmaya çalışırken, bu aşamadan sonra birliğe dahil olmak isteyen Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin katılım için yerine getirmeleri gereken kurallar Avrupa Birliği hükümetleri tarafından belirlemeye başlanmıştır. Bu noktada bir not düşmek gereklidir: İlk aşamada bahsedilen ve AB'ye dahil olan ülkelerde konuşulan azınlık dilleri (Katalan dili, Bask dili, Galiçyan dili, Galler dili, Frizyen dili, Bretön dili) hiçbir Avrupa ülkesinde resmi dil özelliği taşımazlarken, Orta ve Doğu Avrupa'da konuşulan azınlık dillerinin önemli bir bölümü sınır ötesi konuşulan dil özelliğine sahiptir ve başka ülkede ya da coğrafyalarda resmi dil tatüsüne

de sahiptiler. Bu tablo beraberinde bu durumdaki azınlık toplulukları için dilsel garantilerin sağlanmaması durumunda bunun devletler arasında bir çekişme konusu haline gelmesi ihtimalini de getirmiştir. Kısacası *Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Sözleşmesini* 1980'li yılların başındaki dönemin bir sonucu olarak; 1990'lı yılların başında hazırlanan ve 1995 yılında imzaya açılan *Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşme*'yi ise ikinci döneme ve özellikle Orta ve Doğu Avrupa'nın Birliğe katılım sürecinin bir parçası olarak görmek gerekir.

Avrupa Konseyi 1993 yılının Haziran ayında Kopenhag'ta yaptığı toplantıda Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin istemeleri halinde Avrupa Birliği'ne üye olabileceğini belirterek, birliğe üyelik için gerekli katılım şartlarını ve kriterlerini belirlemiştir. Bu kriter ve şartlar arasında azınlıklara saygı gösterilmesi ve onların korunması da yer almıştır. Bu aşamadan itibaren koşullu üyelik AB'ye katılım stratejisinin bir parçası haline gelmiştir. Ancak bu koşullar hali hazırda üye olan ülkeler için söz konusu değildir. Bu da Avrupa Birliği'nin bu konudaki vurgusunun artık birlik içi bir durum için olmadığı, aynı zamanda artık vatandaşlık eksenli bir yaklaşımında sürdürülmediğini göstermektedir. Avrupa Konseyi'nin *Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Sözleşmesi* önemli bir referans belgesi olmasına rağmen, birlik üyesi bütün ülkelere ikna edici bulunmamıştır. Örneğin Fransa gibi önemli bir kurucu ülke bu sözleşmeyi imzalamamıştır. Hem siyasi atmosfer hem de genişleme süreciyle birlikte Avrupa'nın entegrasyonu süreci duraklamıştır. 2009 yılında imzalanan Lizbon Anlaşması

‘Kültürün ulus devletin temel sorumluluğu altında olduğu’ hükmünü garanti altına alırken, aynı dönemde uygulamaya giren *Avrupa Birliği Temel Haklar Sözleşmesi*’nin içeriğinde sadece bir kez genel olarak dilsel çeşitliliğe gönderme yapılmıştır. Anlaşmada ‘Birlik kültürel, dini ve dilsel çeşitliliğe saygı gösterir’ ifadesi dışında eğitim ve ifade özgürlüğü gibi maddelerde dile herhangi bir vurgu yapılmamıştır. Önceki yılların konuya ilişkin ilgi bağlamında daya dıyarlı olduğunu, sonrasında ise dilsel azınlıklara ve onların ihtiyaçlarına farklı bir açıdan bakıldığını ifade etmek gerekir.

Avrupa Parlamentosu’nun Erken Dönem Kararları

Avrupa Parlamentosu’na doğrudan seçim yoluyla milletvekili belirlenmesine 1979 yılında başlanmıştır. Aynı yıl parlamentonun İtalyan sosyalist üyesi Gaetano Arfé, etnik azınlıklar için bir sözleşme yapılması çağrısında bulunmuştur. Arfé, II. Dünya Savaşı döneminde kurulan anti-faşist Giustizia e Libertà (Adalet ve Özgürlük) hareketinden gelmektedir. Komünist ve otoriter olmayan sol bir yapı olan Giustizia e Libertà hareketi Mussolini’nin diktatörlüğe dayalı merkezi hükümet sistemine tepki olarak yerel ve bölgesel otonomiye savunmaktaydı. Harekete, çoğulculuğu destekleyen ciddi bir demokratik yaklaşım hakimdi. Aynı dönem İtalyası dil üzerine sınırların ötesine geçerek devam eden çekişmelere ve çatışmalara da yabancı değildi. Savaştan hemen sonra ülkenin Güney Tirol bölgesinde Almanca konuşanların İtalyanlaştırılması siyasetine geri dönülmesiyle birlikte bu bölgede geçmişten bu yana devam

eden çatışmalar daha da artmıştır. Buna karşılık Trieste, Gorizia ve Udine bölgelerinde yaşayan Sloven kökenlilerin hakları da Yugoslavya'nın aynı ülkenin Istria bölgesinde kalan İtalyanca konuşan topluluklara nasıl davrandığına bağlı hale getirilmiştir. İtalya içinde yaşayıp Almanca ve Slovence konuşan toplulukların korunmasını içeren uluslararası anlaşmalar ancak 1970'li yıllarda imzalanabilmiştir.

Avrupa Parlamentosu milletvekili Gaetano Arfé 1981 yılında tam adı *Bölgesel Diller ve Kültürler üzerine Toplumsal Sözleşme ve Etnik Toplulukların Hakları üzerine Toplumsal Sözleşme üzerine Arfé Kararı* (Arfé Resolution on a Community Charter of Regional Languages and Cultures and on a Charter of Rights of Ethnic Minorities) olan resmi bir karar teklifi hazırlamıştır. Parlamento kararı benimserken 'Etnik ve Dilsel Azınlıklar arasında yeniden canlanan ve kendilerinin tarihsel kimliklerinin kabul edilip daha iyi anlaşılmasını hedefleyen özel hareketlere' vurgu yapmış, bu kültürlerin Avrupa medeniyetinin zenginliğinin kaynağı olarak görülmesini istemiştir. 1970'li yıllarda bu azınlık dil gruplarından bir kısmı başta Fransa olmak üzere Avrupa genelinde küçük çaplı özgürlük hareketleri başlatmışlardır (Brötan ve Korsika bölgelerinde). Aynı dönemde Birleşik Krallık bir yandan İskoç milliyetçiliğinin yükselişi diğer yandan Kuzey İrlanda'daki iç çatışmayla karşı karşıya kalmakta, aynı zamanda Galler'de silahlı olmayan ama oldukça militan bir dil hareketi ile yüzyüze gelmekteydi. Avrupa Birliği'ne üye olmak için 1977 yılında başvuran ancak Birliğe tam üye olarak 1986 yılında dahil

olan İspanya'nın Bask bölgesinde yaşanan ve General Franco'nun 1975 yılında ölmesine kadar ciddi bir şiddet ortamıyla devam eden çatışma ise herkesçe bilinmekteydi. Adı geçen bu örneklerin hepsinde ortak olan nokta ise azınlık gruplarının kullandığı dillere yönelik yaklaşımların kaygı verici derecede olmasıdır.

Avrupa Parlamentosu'nun kararındaki ikilik Parlamentonun azınlık haklarına yönelik iki yaklaşımını yansıtmaktaydı. Bu yaklaşımlardan biri etnisiteye ve siyasal otonomiye vurgu yaparken, diğeri dile ve kültüre vurgu yapmaktaydı. Avrupa toplumlarının yapısına etnik ve grup haklarının yerleştirilmesi amacıyla kurulan birbirine paralel çalışma grupları tarafından birden fazla önerge hazırlanmıştır. Ancak o dönem çoğunluk olarak tabir edilebilecek bir kesim bu yaklaşımın pek çok siyasi zorlukla karşılanacağını, hatta kurucu bazı anlaşma ve sözleşmelerin dahi bu amaçla değiştirilmesi gerekebileceğini hissetmekteydi. 1983 yılındaki Arfé Kararı sürecine gidilmesini engelleyen de işte bu dilsel ve kültürel vurgu olmuştur. Bu yaklaşım dil sorununun belli bir dereceye kadar doğrudan siyasi sorunlardan ayırılabilceği varsayımına dayanmaktadır. Bu görüşün en önemli destekçilerinden birisi Kuzey İrlanda'yı temsilen Avrupa Parlamentosu'nda milletvekilliği yapan John Hume'dur. İrlanda yeni başlatılan bu 'Az kullanılan diller' programının ilk 10 yıllık döneminde önemli bir rol oynamıştır.

İrlanda dili (Geylik), oldukça benzersiz bir örnektir çünkü bu dil İrlanda Cumhuriyeti'nin resmi dilidir ancak ülke içinde

azınlık olarak tabir edilebilecek sayıda bir kesim bu dili kullanmaktadır. Öte yandan bu dil resmi olarak Birleşik Krallık sınırları içinde sayılan Kuzey İrlanda'da da konuşulan ve aynı zamanda ayrımcılığa uğrayan bir dil olma özelliği taşımaktaydı. İrlanda devletinin Avrupa Parlamentosu'nda az kullanılan diller programına verdiği bu destek inisiyatifin etkili olmasına ve sesinin daha fazla çıkmasına katkı sunmuştur. Ancak en önemli gücün Avrupa Parlamentosu içinden gelen sürekli baskı olduğunu ifade etmek gerekir.

1983 yılında Parlamento içinde az kullanılan diller üzerine partilerarası bir iç çalışma grubu kurulmuştur. Parlamentoda azınlık dillerinin konuşulduğu bölgeleri temsilen önemli sayıda milletvekili yer almaktaydı. Bu bölgeleri temsil eden milletvekillerinin geldiği ülkeler, azınlık dilleri konusunda pek parlak bir sicile sahip olmasalar da, Avrupa konsepti sözkonusu olduğunda bu milletvekilleri azınlık dillerinin savunulması noktasında daha özgür hareket edebilmekteydiler. Avrupa Parlamentosu'nda artık kendilerini azınlık bir grup olarak ifade etmeyen, ancak geçmişte bazı tecrübeler geçirmiş olan dilsel gruplar da temsil edilmekteydi. İrlanda devletinin vermiş olduğu destekten az önce bahsetmiştim. Avrupa Parlamentosu 1987 yılında az kullanılan dillere destek olmak üzere hazırlanan *Kuijpers Kararını* kabul etmiştir. Willy Kuijpers Hollandaca/Flamanca dilinin tarihsel olarak hep bir azınlık dili muamelesi gördüğü Belçika'nın Flanders bölgesini temsil eden bir Avrupa Parlamentosu milletvekiliydi. Kuijpers devamında hem Avrupa

Birliği içindeki hem de Birlik dışındaki azınlıkların bir destekçisi haline geldi. Kuijpers'in kendi adını taşıyan karar, Arfé Kararı'ndan daha geniş, daha kapsayıcı ve detaylı iken aynı zamanda eğitim, ana akım medya, çeşitli hukuki, sosyal ve ekonomik alanlarda azınlık dillerine destek için daha detaylı talepler içermektedir. Bu tematik konular Avrupa Birliği içinde azınlık dillerine ilişkin tartışmanın şablonunu oluşturmuştur.

Avrupa Komisyonu, Avrupa Bürosu ve Mercator Merkezi

Avrupa Parlementosu'nun kabul ettiği kararlar, Avrupa Komisyonu'na az kullanılan dillere destek programının idaresini oluşturma sorumluluğu vermektedir. Komisyon çalışmanın hemen başında iki büyük sorunla yüzyüze geldi. Birinci sorun azınlık dil gruplarına dair güvenli bilgilerin nasıl toplanacağı, ikinci sorun ise bu kesimler ile ihtiyaç ve özelemleri konusunda nasıl bir danışmanlık ilişkisi kurulacağı idi. Bu çalışmalara başlamak için önce bu alanda basit bir araştırma çalışması başlatıldı. Bu çalışmanın aslında tahmin edilenden daha zor olduğu görüldü. 'Bahsedilen diller hangi azınlık dilleriydi? Bu insanlar tam olarak nerede yaşıyorlardı?' gibi basit sorulara dahi yanıt almak oldukça zordu. Ulus devletlerin yaptığı genel nüfus sayımlarında dile dair sorular genellikle sorulmamaktadır sorulsa dahi elde edilen sonuçlar mutlaka içinde bulunan mevcut koşullar dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Örneğin azınlık gruplarının üyeleri kimi zaman ihtiyatlı davranıp kendi dilleri hakkındaki bilgilerden bahsetmeyebilir. Ya da o dili

konuşma konusundaki becerileri konusunda kendilerine tam olarak güvenemeyebilirler. Bazı azınlık grupları kendi kaderini tayin hakkı yanlısıdır ki bu hak dilsel olmaktan çok etnik bir taleptir. Bu kesimler kendilerini dillerini kaybetmiş bile olsalar tarih, coğrafya ve yaşam şekli ile tarif ederler. Dil ve dialekt tanımını da tartışmalıdır, çünkü dilbilimciler siyasetçiler ve o dili konuşan insanların aksine bu tanımlar da keskin sınırlar çizen tanımlar değildir. Birbirine bitişik coğrafyalar için dilsel coğrafya tanımı resmi tanımlamadan farklı olabilir (Örneğin: Valencia dili Katalancanın diğer adı mıdır yoksa ayrı bir dil midir?). Yunanistan'da, Türk azınlık grubu (Uluslararası anlaşma ile hakları güvence altına alınmıştır) dışındaki diğer azınlıkların varlıkları uzun bir süre inkar edilmiştir. Belli bir aşamadan sonra, Avrupa Konseyi önde gelen coğrafyacıları biraraya toplayarak onlardan Avrupanın dilsel azınlıklar haritasını çıkarılmasını istemiştir. Ancak bu çalışma konunun bazı üye ülkeler açısındantaşdığı hassasiyet göz önünde bulundurularak yayınlanamamıştır. Bütün bu zorluklara rağmen az kullanılan diller grubu listelenmiş, istatistikler toplanmış ve bu topluluklara dair bilgiler Komisyonun bu kesimlerle ne türden bir danışmanlık ilişkisi kuracağına dair soruya bulduğu cevapla birlikte yeniden düzenlenmiştir. Bu danışmanlık ilişkisinin kurulabilmesi için 1982 yılında Avrupa genelinde faaliyet yürütecek bir organ olan Az Kullanılan Diller için Avrupa Bürosu (European Bureau for Lesser-Used Languages – EBLUL) kurulmuş ve bu kurum çalışmalarını 2010 yılına kadar sürdürmüştür. Bu Büronun, her bir ulus devlette kurduğu komitelerde, o ülkelerde yaşayan

azınlık topluluklarından temsilciler yer almıştır. Bu komitelerin belirlediği yönetim kurulu Avrupa Birliği düzeyinde faaliyet yürütmüştür. Ayrıca İrlanda Cumhuriyeti'nin desteği ile açılan büro önce Dublin'de sonra da Brüksel'de faaliyet yürütmüştür. Her bir ülkede kurulan bu komitelerin oluşumunda birbirinden farklı tablolar söz konusuydu. Pek çok ülkede EBLUL bir kamu kuruluşu olarak değil daha çok bir Sivil Toplum Örgütü olarak görülmüştür. Ancak Birleşik Krallıkta bu komitelerde yerel yönetim temsilcileri, kamu kuruluşları ve gönüllü kurumlarının ağırlığı hissedilmiştir.

Büronun finansmanı için başta İrlanda Cumhuriyeti'ndeki ve Hollanda'daki bölgesel hükümet olan Friesland Bölgesel Hükümeti'nden, ayrıca diğer bölgesel kaynaklardan bazı mütevazı mali destekler yapılmıştır ancak büronun mali kaynaklarının çoğunluğu kuruluşun idaresinden sorumlu olduğu Avrupa Birliği projelerinden elde edilmiştir. Büroya bunun yanı sıra azınlıklar arasında geliştirdiği ağ sebebiyle de fon verilmiştir. Hem bütçeden büroya ayrılan idari fon miktarları, hem de bu ağ çalışması sebebiyle verilen kaynaklar Büronun Avrupa kurumlarıyla lobi yapma imkanını da doğurmuştur. Ağ programının azınlık gruplarına mensup öğrencilere sağladığı eğitim ziyareti imkanı, lobi faaliyetlerinin ve yanı sıra Büroda çalışan görevliler ve özellikle Avrupa Konseyi'nin bu alandaki sözleşmesinin de mimarlarından, Büronun İrlanda Genel Sekreteri Donall O'Riagain kuruluşun başarısında çok önemli etkiye sahiptir. Ancak az kullanılan diller için ayrılan bütçe

çok mütevazı olmuştur. 1983 yılında belirlenen 100.000 Avro tutarındaki bütçe, 1990'lı yılların ortasında 4 Milyon Avro'ya ulaşsa da fon hiç bir zaman beş yıl süreli bir garantiye kavuşmamıştır.

Son yıllarda EBLUL'un üstlendiği görevler Dilsel Çeşitliliği Teşvik Ağı (The Network to Promote Linguistic Diversity) isimli yapı tarafından üstlenilmiştir. Kısmi oranda Avrupa fonu da alan ağın tam üyeleri çalışmalara önemli mali destekler sunmaktadır. Bu ağın tam üyeleri arasında güçlü bir dilsel temeli olan bölgesel hükümetler ile küçük bir devlet olan Estonya'yı saymak mümkündür. Diğer dil grupları ve kurumlar ise Yedek Üye olarak ağa dahil olabilmektedirler ve tam üyelere oranla daha az üyelik aidatı öderler. Ağa üye olan yedek üye dilsel gruplarının, EBLUL'daki dilsel çeşitlilik oranını bir bütün olarak temsil etmediğini ifade etmek gerekir. Eksik olan dilsel grupların ise küçük ve aynı zamanda kurumsal yapılardan yoksun gruplar olduğunu belirtmek gerekir.

1987 yılındaki Kuijpers Kararı'ndan sonra ise, Avrupa Birliği içindeki azınlık dilleri üzerine çalışan ve adına Mercator Ağı verilen 4 adet tematik araştırma merkezine fon verilmiştir. Fransa'da kurulması düşünülen ve azınlıklar üzerine genel çalışma yapması beklenen merkez kalıcı bir kurumsal mekan bulamadığı için çalışmalarına devam edememiştir. Kurulan diğer üç merkez arasında ise şunlar vardır: Katalonya CIEMEN Vakfı (CIEMEN Foundation in Catalunya) İspanya, Friesland

Fryske Akademisi (Fryske Academy in Friesland) Hollanda, Birleşik Krallık Galler bölgesi Aberystwyth Üniversitesi Medya Birimi. Bu tablonun kendisi bize bu çalışmanın ulus devletlerin başkentlerinde kurulu büyük üniversitelerde belli birimler altında yapılmadığını, aksine bizzat azınlık toplulukları ya da kültürleri içinde kurumlaştırıldığını göstermektedir. Azınlıkların elindeki bu merkezlerde yürütülen araştırmalar birer girişim araştırması haline gelmiş, her bir merkez kendi tematik ağını geliştirmiş, karşılıklı bilgi değişimine imkan sağlayan konferanslar düzenlemişlerdir. Mercator Ağı, EBLUL'dan farklı olarak varlığını sürdürmüş ama bunu yaparken Avrupa Birliği'nin çok dillilik ve çok çeşitlilik siyasetine yakınlaşmıştır. Günümüzde iki kurumun daha dahil olduğu Mercator Ağı, bölgesel diller ve azınlık dillerinin de ötesine geçerek çalışma alanına göçmenlerin ve küçük ölçekli devletlerin dillerini de dahil etmiştir.

Dilsel Azınlıkların Kavramlaştırılması

Avrupa Komisyonu'nun ilk dönemlerde gerçekleştirdiği araştırmalar ve ilk 10 yıllık dönemdeki faaliyetlerinden elde edilen bilgiler, hem azınlık toplulukları hem de durumları hakkında birbirinden farklı veriler içermektedir. Bir yanda kendisini eski bir topluluk olarak ifade eden ve oldukça geniş bir coğrafyada yoğun olarak bir arada yaşayan Katalonyalılar varken, öte yanda ülke topraklarından uzakta, küçük coğrafi alanlarda yani Güney İtalya'daki köylerde yaşayan Yunanca, Hırvatça ve Arnavutça konuşan topluluklar vardır. Tam arada ise kendi dillerine sahip çıkıp destekleyen ancak nüfuslarının

azınlıkta kalan bölümünün odilleri konuşabildiği durumlar vardı ki bu duruma örnek olarak Birleşik Krallık'ın Galler Bölgesi, Hollanda'nın Friesland Bölgesi ve İspanya'nın otonom Bask Bölgesi gösterilebilir. Bazı bölgelerde ise azınlıklar kendi bölgesel hükümetlerinin uyguladığı düşmanca politikalardan dolayı koruma ve destek almak için merkezi hükümete başvurmuştur. Bunun yanısıra farklı bölgelere dağılmış olan ve dilleri her bir coğrafyada azınlık dili durumunda olan toplumlarla, dilleri buldukları ülkenin sınır komşusu başka bir ülkede resmi dil konumunda olan topluluklar da vardır. Ayrıca bir ulus devletin farklı bölgelerinde yaşayan ama kabul edilmişlikleri arasında fark olan aynı kökenden gelen azınlıklar da mevcuttu.

Bu noktada bir siyasal çıkarım yapmak gerekirse, bütün eski toplulukların ulus devlet kurma niyetinde olmadıkları, bu niyetin zamanla değişiyor olmasına rağmen bu bölgelerden bazıları için yapılan otonomi önerisinin kabul gördüğü ve kalıcı olduğu görülebilir. Örneğin İtalya'daki The Val d'Aosta Bölgesi otonom ve çokdilli olmaktan şikayet etmeyen bir bölgedir. Finlandiya'ya bağlı olan ve İsveççe konuşan toplulukların yaşadığı Åland adalarının otonomisiyle dilsel bütünlüğünü garantiye alabilmek için Finlandiya'nın Avrupa Birliği'ne katıldığı 1995 yılından önce gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmiştir. Azınlık topluluklarının içinde buldukları durumun değerlendirmesini yaparken hem onların kendine özgü tarihine hem de içinde yaşadıkları ulus devletin onlara nasıl davrandığına bakmak gerekir.

Bahsedilen bütün bu farklı durumların üstesinden sadece bir dizi politikayla gelmek mümkün müdür? Az kullanılan diller diye tek bir kategori kullanmak ya da varsaymak bir anlam ifade eder mi? Avrupa'da yaşayan azınlık toplulukları üzerine çalışan ve onlarla iletişime geçenler, bir yandan bu tarihsel durumun yarattığı tablonun farklılıklarının ayırıcına varırken aynı zamanda azınlık olmanın nasıl bir insani tecrübe ve grup psikolojisi yarattığını da gözlemlemişlerdir. Örneğin bu çalışmaları yapanlar, yaşadıkları bölgenin dilsel karakteri değiştiği için 'kendilerinin değil, ülkelerinin onları terkettiğinden' bahsederek farklı bir sürgün tecrübesi yaşadıklarından bahsetmişlerdir. Bir insanın diline karşı yapılmış onur kırıcı davranışların, o insanlarda yarattığı güven kırılması ve aşağılanma hissinden bahsetmişlerdir. Ailelerin ve toplumun kendi değerlerini gelecek nesillere aktarma çabasının çoğu zaman hâkim eğitim karşısında nasıl çaresiz kalabileceğine tanıklık edilmiştir. Yine bu toplumlarda kararlı ve gönüllü bir şekilde yürütülen çalışmalara tanıklık edilmiştir. Eğer siz bir başka dilsel azınlık topluluğundan geliyorsanız, yukarıda bahsettiğim bu hisleri rahatlıkla anlayabilirsiniz ama bu tablo Avrupa programları için mantıksal temel dışında pek bir şey ifade etmemekteydi. Ne şanslıyız ki bu mantıksal temel 1992 yılında yayınlanan Euromosaic raporunda yer almıştır.

Komisyon 1992 yılında aldığı kararı şu sözcüklerle ifade etmiştir:

Bölgesel ve azınlık dillerinin kullanımı ile bunun önündeki engellerin incelenmesi. Bu çalışma, dilin kullanımına devam edilmesi ve genişlemesine olanak sağlayan koşullar bağlamında

mevcut olan sosyal ve kurumsal değişkenlikleri tespit etmektedir. Çalışmayı sürdüren ekip bölgesel ve azınlık dilleri üzerine 50'den fazla rapor derlemiş, her bir dilin içinde bulunduğu durum ve koşulları değerlendirmiştir. Avusturya'nın, Finlandiya'nın ve İsveç'in 1995 yılında tam üye olmasıyla birlikte Avrupa Birliği'nin genişlemeye başlamasını takiben yürütölen bir başka çalışma da yine bu araştırmanın kullandığı çerçeveyi kullanmıştır. 2004 ve 2008 yılları sonrasında Birliğe yeni katılan 12 üye devlet sonrası dönemde ise ek araştırma çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmayı yürüten uzmanlar ve bilimadamları aynı zamanda yeni üye olan ölkelerdeki durumu gösteren taslak bir karşılaştırmalı araştırma çalışması gerçekleştirmiş, son üye olan 15 ölkedeki durumu karşılaştırmalı çalışmaya konu etmişlerdir'.

Bu ifade, çalışmanın boyutu, alanı ve amacı ile ne kadar bilgi toplandığı konusunda kısmi de olsa bir fikir vermektedir. Çalışma ekibinin elbette pratik anlamda bütün verileri tek başına toplayaması mümkün değildir. Bu sebeple her azınlık dil grubundan veriler için bazı konularda bilgi talebinde bulunmuşlardır. Bunun için bir dizi soru hazırlanmış, bu sorular herbir dil grubu için belirlenmiş, temsilci kişi tarafından hükümetin farklı konumdaki yetkilileriyle dil gruplarından belirlenmiş temsilcilere gönderilmiştir. Bu temsilci kişi soruların kilit özellikteki uzman ya da şahitlere yönlendirilmesinden de sorumludur. Sekiz dil kapsamında 2400 kişiye sorulan sorulardan alınan yanıtlar üzerinden dilin kendi içinde ve daha sonra karşılaştırmalı halde ne kadar güçlü olduğuna dair

oranlara bakılmıştır. Bu analiz sayesinde nüfusa dayalı verilerle dilin hukuki statüsünden ziyade, belli azınlık dillerinin içinde buldukları karmaşık durum çözümlenmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda Avrupa Birliği'nin kendi içinde ekonomik açıdan yeniden yapılanma sürecini yaşadığı dönemde, farklı dillerin sahip oldukları sosyal, kültürel ve kurumsal öğeler sayesinde hangi dereceye kadar yaratıcı olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın genel kavramsal çerçevesi ve karşılaştırmalı analizi 1996 yılında Komisyon tarafından *Euromosaic: The Production and Reproduction of the Minority Language groups in European Union* (Euromozaiik: Avrupa Birliği Azınlık Dil Gruplarının Üretim ve Yeniden Üretimi) adıyla yayınlanmıştır.

Avrupa Komisyonunun dilsel azınlıklar üzerine geçmişte yazdığı raporlar ya parlamenterler (Arfé 1981/83, Kuijpers 1987, Killelea 1994) , AB yetkilileri ya da komiserleri (Jacoby 1990, Reding 1991) tarafından yazılmış, ya da alanın bütünü veya bir bölümü üzerine araştırmalar yapılmıştır (Istituto della Enciclopedia Italiana 1986, Siguan 1990). Euromosaic çalışması sadece çalışmanın kapsamı ve derinliği açısından değil, aynı zamanda sosyal bilimciler tarafından yürütülen ve sosyal bilimin metodoloji ve teorik modellerini kullanılması açısından da diğer çalışmalardan farklıdır. Dahası çalışma Katalonya'dan, Galler'den ve Belçika'dan bir sosyal bilimler ekibi tarafından yürütülmüştür. Kendi alanlarında saygın üyelerden oluşan ekip aynı zamanda azınlık kesimlerinin durumlarını çok yakından ve içerden bilen insanlardı. Bu insanların çalışması sosyal

bilimler içinde azınlıkların görüşlerinin de yer bulabileceğini, bu alanlarda azınlıkların durumu üzerine yerleşmiş yaklaşımının bir eleştirisinin yapılabileceğini göstermektedir.

Çalışmanın yazarlarının uyguladığı tarihsel yaklaşım, azınlıkları sayıdan ziyade, modern devletlerin oluşumundan bu yana gelişengüç ilişkileri bağlamında değerlendirmektedir. Avrupa'daki Aydınlanma döneminden bu yana ulus devletlerin ve dolayısıyla devletin dilinin gelişimi, mantık ve modernite ile ilişkilendirilmiş, ulus devlet içindeki diğer diller marjinalleştirilmiş, azınlıklaştırılmıştır. Bu diller daha çok gelenek ve duygu dünyasına hapsedilmişlerdir. Bu raporun yazarlarına göre kurulmakta olan süper Avrupa devleti, içindeki çoğulcu yapıya dayalı olarak bir anlamda bu ikili durumun üstesinden gelmektedir. Euromosaic raporuna göre azınlıklar lehine alınacak bazı önlemlerle desteklenmesi gereken bu çoğulculuk geniş kesimlerin yararına olacak, bütün kesimlerin eşit katılımına dayalı bir süreç sayesinde bütün yurttaşların yaratıcı enerjisi açığa çıkarılabilecektir.

Hem bu ilk raporun yazarları, hem de raporda bahsedilen azınlıkların çoğunluğu Batı Avrupalı azınlıklardan oluşmaktadır. Fransa, Birleşik Krallık ve İspanya gibi çok eskiye dayalı ulus devletler, azınlık dil gruplarının yüzyıllar boyunca belli bir oranda asimilasyonunu gerçekleştirmiş devletlerdir. Bu devletler kendi ulus devlet sınırları içinde farklı dil gruplarının yer aldığını kabul etmek yerine ülkede yaşayan bazı bireysel yurttaşların başka

dilleri ve kökenleri olduğunu düşünmenin daha kolay olduğuna inanmaktaydılar. Bu yaklaşımlar Avrupa Parlamentosu'nun ilk dönem kararları ve Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Sözleşmesi'nde, dil grubu yada dilsel toplumlardan ziyade neden dil ve kültür terimlerinde ısrar edildiğini de açıklamaktadır. Avrupa Parlamentosu'nun ilk dönemlerinde sunulan ancak daha sonra terkedilen etnik azınlıkların haklarına dair sözleşmeye dair öneriler Alman filozof Herder'e dayanan bir gelenekten gelen Almanca konuşan Avrupa Parlamentosu milletvekillerinden gelmiştir. Bu gelenek *Sprachgemeinschaft* yani dilsel topluluğu devletten önce görür ve bu toplumu devlet kurumlaşmasının temeli sayar ki 19. Yüzyılın sonlarından itibaren Orta ve Doğu Avrupa'da Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluklarının yaşamış olduğu çöküntü bu geleneğe işaret etmektedir. Ancak bu imparatorlukların çökmesi ile birlikte ortaya çıkan ulus devletlerde de kısa süre içinde azınlık topluluklar belirginleşmeye başlamıştır.

Euromosaic ise kendini üçüncü bir yere koymaktadır. Bir dilin, belirli bir yerdeki dil topluluğu olarak ifade edilen kesimler tarafından o dilde birbirleriyle konuşmaları üzerinden değerlendirilmesi gerektiğinde ısrar eder ve bunun kendisi de bahsedilen Alman geleneğinin takip edilmesidir. Ancak aynı zamanda bu dil grubunun kültürel ve etnik açıdan oluşturulmuş bir topluluk olduğunu da reddeder. Etnisiteyi çoğunluğu temsil eden kurallardan sapmayı temsil eden bir kavram olarak görmektedir. Oysa ister azınlık ister çoğunluk olsunlar bütün

dil gruplarının temel kaygısı kendisini kural koyucu olarak konumlandırmaktır. Bu raporun yazarları dil gruplarını pek çok sosyal gruptan birisi olarak tarif etmekteydiler ve raporda şu görüşlere yer vermektedirler: *Çalışmanın en başından beri, bu çalışmanın dil üzerine değil, dil gruplarının bir sosyal grup olarak analiz edilmesi üzerine olduğu konusunda konsensüs sağlanmıştır. Ancak dil gruplarına birden fazla sosyal gruptan bir tanesi gibi yaklaşmak gerekliydi çünkü aktörlerden birisi aynı anda birden fazla sosyal gruba ait olabilirdi. Dil grubuna kültürel olarak oluşturulmuş bir grup olarak yaklaşmadığımız gibi, onları etnisite gibi yerleşik bir kategori içinde de görmedik. Bunun yerine dil gruplarının üretim ve yeniden üretim süreçlerine vurgu yapan yaklaşımlara yoğunlaştık çünkü bu tür bir yaklaşımın, sürecin sosyo-yapısal doğası gereği gözden kaçan dil kayması, dil erozyonu ve benzeri kavramlar için bizlere yardımcı olabileceğini farkettik.*

Burada bahsedilen ‘Üretim’ ve ‘Yeniden Üretim’ kavramlarına ve bunlardan ne kastedildiğinedetaylı bakmak gerekli olabilir. Bir dil, kuşaklar arasında aktarılırken yeniden üretilir. Çocukların, anne ve babalarının dillerini öğrenmediği durumda dil yeniden üretilmez. Özellikle azınlık toplulukları bu duruma fazlasıyla aşinadırlar. Dilin üretiminden kasıt ise, anne ve babalarının konuşmadığı bir dilin çocukları tarafından öğrenilmesidir. Raporun yazarları dilin edinilmesi ve reddedilmesi süreçlerinde etkili olan üç temel kurumdan bahsetmektedir. Bunlar: aile, eğitim ve cemaattir. Aile ve cemaat sivil toplumun içinde yer alırken, eğitim ve bir dizi diğer faktör devlet ve bölgesel hükümetin kontrolü altında bulunur.

Yazarlar tarafından bahsedilen diğer faktörler arasında şunlar yer almaktadır: Sosyal hareketlilikte dilin değeri ya da prestiji, dilin emek piyasasındaki değeri, *Kurumlaştırma* -dilini toplumun herhangi bir kesiminin tepkisine sebep olmadan uygulamaya konulmasıdır -, *Meşrulaştırma* ki bu faktörün politika oluşturma noktasında resmi kurumlar ile direk bir ilişkisi sözkonusudur. Bu faktör, dilin meşrulaştırılması anlamına gelebileceği gibi dilin kullanımının altyapısının yaratılması için devletin gerekli düzenlemeleri yapmasına da işaret eder. Euromosaic çalışmasının tespit ettiği bu faktörler doğal olarak birbiri ile bir etkileşim içindedirler.

Raporun yazarları, dilin kullanımının altyapısının yaratılabilmesi için alınması gereken önlemlerin ‘dili sosyal anlamda kullanmak ve bireylere kendilerine sunulan alternatifler arasından seçim yapma imkanı sağlamak’ açısından önemine sürekli olarak vurgu yapmışlardır. Meşrulaştırma, bir dilin desteklenmesi için gerekli koşulların yaratılması açısından gerekli olabilir. Ancak yazarların meşrulaştırmayı tek başına her derde deva olarak görme konusunda mesafeli bir yaklaşıma sahip olması da önemlidir. Yazarlar raporun bir yerinde şu ifadeye yer vermektedirler: ‘Bazı durumlarda bir dilin azınlık dili şeklinde bir statüye kavuşturulmasındansa, yasal bir statüden yoksun olmasının daha tercih edildiği de tartışılan konulardan biridir’. Euromosaic raporları, gerçekte dilsel azınlıkların içinde buldukları koşulların, herhangi belli bir zaman diliminde ve o zamana dair koşullarda, daha iyiye ya da kötüye gidip gitmediğini ölçmek

üzere kullanılmıştır. Aşağıdaki bölümde, kendi tecrübelerime dayanarak, bu kavramları eğitim ve medya alanları üzerinden bir dizi Avrupalı azınlık toplumunun durumlarına bakarak değerlendirmeye çalışacağım.

Azınlık Dilinde Eğitim için Gerekli Zeminin Oluşturulması

Anadil kavramı, azınlıkların en azından anadilde temel eğitim hakkı talebinde bulunurken kullandıkları son derece güçlü ve heyecanlandırıcı bir kavramdır. Kim küçük çocukların annelerinden dilsel yönden eğitim sistemi yoluyla yabancılaştırılmasını haklı gösterebilir? Dil, ırk ya da renk gibi biyolojik bir kategori değildir. Anadil, hazırladığımız yasal ve anayasal düzenlemelerden çok daha doğal birşeydir. Aynı doğallık ‘yaşayan dil’ ya da bu dili konuşan aileler ve cemaatlerden bahsederken de geçerlidir. İşte bu doğal ölçütler, daha sonra eğitim sistemi ve kamusal kurumlar çerçevesinde haklarımızı talep etmenin zeminini oluşturmaktadır. Ancak bu soruna bir diğer yönden de yaklaşabiliriz. İçinde bulunduğumuz modern çağda bir dilin, çalışma alanlarında, eğitim sisteminde, medyada ve resmi kurumlarla ilişkilerde kullanılmadan, sadece aile ve cemaat ilişkileri üzerinden diğer kuşağa devredilmesi mümkün olmayacaktır. Bazı durumlarda anne ve babalar çocuklarının ileride ayrımcılığa maruz kalacağını, fırsatlardan yoksun bırakılacağını hatta bu sebeple yoksulluklar yaşayacaklarını düşünerek çocuklarını anadilden uzak tutabilmektedirler. Örneğin benim ülkem Galler’de bir dönem bu kaygılar fazlasıyla

yaşanmıştır. İngilizce dilinin en önemli şairlerinden biri olan Dylan Thomas ana dilleri Galce olan bir anne ve baba tarafından Galler'de ve sadece İngilizce dili kullanılarak yetiştirilmiştir.

Daha az çarpıcı özellikteki örneklerde ise bazı aileler anadili yaşamın bazı içsel alanları, din ve kültürel gerekçeler için uygun görmekte, çocukları büyüyüp gerçek dünyaya karışana ve bir anlamda çoğunluğun dili onlar üzerinde bir hakimiyet kurana kadar çocuklarını anadilleriyle yetiştirmektedirler. Pek çok aile azınlık dilinin eğitim sisteminde kullanılmasını, ancak bu tür bir eğitim çocuklarına fırsat imkanı açtığı sürece haklı görebilmektedir. Bu noktada dilin prestiji etkili bir faktör haline gelmektedir. Örneğin bir dilin medyada kullanımı, o dili modernite ile ilişkilendireceği veya o dili konuşan insanlara farklı iş imkanları yaratacağı için faydalı olabilir. Eğer dini kurallar ya da diğer sebeplerden dolayı azınlık dilini konuşan topluluk üyelerinin aynı toplumdan insanlarla evlenme şartı olmaz ise azınlık dilinin 'anadil' yerine 'babanın dili' haline gelmesi sık yaşanan bir durum olacaktır. Bu tür bir tabloda, azınlık dili eğer toplum ve eğitim sistemi tarafından desteklenmezse diğer kuşaklara aktarılamayacaktır.

Devletin eğitim sisteminin geleneksel anlamda iki temel fonksiyonu vardır. Bunlardan birisi öğrencileri emek piyasasına hazır hale getirmek, diğeri ise devletin dili, edebiyatı ve tarihi ile aşına olan iyi vatandaşlar yetiştirmektir. Devletin dilinde eğitim görmek, çoğu zaman azınlıklar için aynı devletin emek piyasasında başarılı olmanın tek yoludur. Sınır ötesi ve uluslararası

göçün sürekli olarak arttığı günümüzde İngilizce gibi uluslararası özellikteki herhangi bir dilin öğrenilmesine olan ihtiyaç sebebiyle eğitim programlarında bu tür dillerin öğretilmesine giderek daha fazla yer verilmektedir. Yetenekli bireylerin ülke dışına çıkması (beyin göçü) hem ülke bazında ekonomik sorunlara, hem de bölgesel kalkınmaya etki etmektedir. Bir ülkenin içindeki çeşitli bölgelerinin uluslararası yatırımları kendi bölgelerine çekmek için bir çekişme içinde olmaları sık yaşanan bir durumdur. Yatırımları çekici hale getiren faktörler arasında yetenekli işgücünün mevcut olması, bölgenin doğal ve kültürel yapısının şekli gibi faktörleri saymak mümkündür. Yetenekli insanların bölge içinde tutulması, dil çekişmesi dahil her türden çatışma riskinin azaltılması gibi faktörler yatırımın bölgeye çekilmesi açısından önemlidir. Ancak azınlık dilleri bu tür bölgelere gerçekleşen istihdam göçleri ve evlilik gibi sebeplerden de etkilenebilir çünkü bu tür gelişmeler toplumun dil dengesine etki yapabilmektedir. Elbette bölgeye göç eden insanlar ve onların çocukları azınlık dilini öğrenebilecek potansiyel birer insan haline gelebilirler ancak bunun gerçekleşebilmesi için azınlık dilinin prestijinin yüksek olması ve o dilde verilen eğitim imkanının iyi olması gerekir. Bu koşulların mevcut olmadığı bir durumda, bu bölgeye göç eden insanlar ülke içinde farklı bir dilin konuşulduğu bir bölgeye gitmiş olduklarını fark etmeyebilecekleri gibi, bu tür insanların varlığı yerel insanlar arasında bir içerenmeye de sebep olabilir. Bütün bunların yanında belli bir dönem gözle görülür bir kayba ve ciddi ayrımcılıklara maruz kaldıktan sonra aldığı kamusal ve siyasal destekle yeniden canlanma dönemine giren azınlık dilleri de

vardır. Avrupa’da bunun en iyi örneği Franco diktatörlüğü sonrası otonom bir rejime kavuşan İspanya’nın Bask Bölgesi’dir. Bask Bölgesinde ilkokul ve ortaokul düzeyinde temel eğitimlerini Bask dilinde alan öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun anne ve babası Baskça konuşmamaktır. Aynı durum Galler için de geçerlidir. Bazı çocuklar için anadil eğitimi, diğer bazı çocuklar için babanın dilinin öğretilmesi anlamına gelebilmektedir. Anadilde eğitim bu dili ilk elden öğrenip konuşan insanlar için önemini korumaya devam etmektedir. Ancak bu kavramda ısrar edilmesi karmaşık bir dilsel durumu basitleştirirken aynı zamanda bu dilin içine çekilebilecek durumda olan bazı insanların dışsallaşmasına da sebep olabilir. Karmaşık azınlık dili durumlarında yapılacak en adil şey, belli bir sınır içinde verilen eğitim sistemine anadilde eğitimi hakim kılmaktan ziyade insanlara azınlık dilinde eğitimi bir seçenek olarak sunabilmektir.

Azınlık dillerinin eğitim sisteminde kullanıldığı birbirinden farklı ve başarılı okul sistemlerine ve siyasal desteğin olduğu özellikle Avrupa gibi yerlerde rastlamak mümkündür. Tarihsel durumun bu tabloda önemli bir katkısı vardır. Finlandiya’da yaşayan ve İsveççe konuşan topluluklar azınlık bir kesim olmalarına rağmen ülke içinde önemli bir statüye sahiptirler çünkü Finlandiya tarihinde önemli ve önde gelen bir rol oynamışlardır. Ayrıca bu topluluk üyeleri Finlandiya’nın komşu ülkesi İsveç’in kullandığı resmi dili konuşmaktadırlar. Finlandiya’daki bu İsveçliler kendilerini İsveçli değil Finlandiya’nın kurucu bir topluluğu olarak görmektedirler. Finlandiya’da birisi Fince, diğeri İsveççe eğitim

veren ve birbirine paralel yürüyen iki eğitim sistemi mevcuttur. Üniversite düzeyinde de İsveççe eğitim verilmektedir. Okullarda her bir dil ayrıca öğretilmektedir. Ancak Finlandiya anakarasında yaşayan İsveçlilerin içinde yaşadıkları ortamda Fince'nin baskın olması nedeniyle Fince'yi daha akıcı konuşmaları sözkonusudur. Her iki eğitim sisteminde ayrıca İngilizce öğretildiği için, iki ayrı dil grubundan insanların birbirleriyle ortak dil olan İngilizce üzerinden iletişim kurmaları sıklıkla gözlenmektedir. Yerel yönetimlerde birden fazla dilin kullanılıp kullanılmayacağına ise o bölgede yaşayan nüfusun ne kadarının İsveççe ne kadarının Fince konuştuğuna bakılarak karar verilir. Topluluğun aile ve evlilik gibi sebeplerle diller arasında bölündüğü durumda ise hangi okul sisteminin uygulanacağına bir dil grubunun bir diğer dil grubuna dahiliyeti kabul etmesiyle çözüm bulunmaya çalışılır. Bask Bölgesinin otonom hükümeti, Franco diktatörlüğünün sona ermesinden hemen sonra kurulmuş, toplumun Baskça'nın bütün resmi kurumlarda kullanılmasına verdiği güçlü desteğin etkisiyle çalışmalarını yürütmüştür. Bu otonom yönetim kendini fiili olarak çok zor bir dil mirası ile karşı karşıya bulmuştur. Franco rejiminin son yıllarında ailelere Baskça eğitim veren özel okullar kurma izni verilmiş, ancak Baskça eğitimin devlet okullarında yapılmasına izin verilmemiştir. Baskça'nın resmen bir yeraltı dili haline gelmesi sonrasında ise Bask toplumundaki okur yazarlık oranı ciddi bir oranda düşmüştür. Dilin konuşulduğu yerlerde ciddi lehçe farklarının yaşandığı, dilin standartlaşmasında sorunlar olduğu gözlenmiştir.

Bask Otonom Hükümeti tarafından insanlara üç seçeneğe dayanan okul sistemi önerilmiştir. Birinci seçenekte Baskça'nın temel eğitim dili olması, İspanyolca'nın da bu sistemde bir ders olarak öğretilmesi öngörülmüştür. İkinci seçenekte çok dilli eğitim önerilmekte, bazı derslerin Baskça bazılarının ise İspanyolca öğretilmesi öngörülmüştür. Üçüncü seçenekte ise İspanyolca'nın temel eğitim dili olması, bu sistemde Baskça'nın bir ders olarak öğretilmesi öngörülmüştür. Bu üçüncü seçenek kendisini İspanyol olarak tanımlayan ailelerin çocuklarının biraz da olsa Baskça öğrenmesine imkan verilmiştir. İkinci seçenek ile kendisini Baskça konuşan biri olarak tarif eden, ancak eğitimini Baskça alma konusunda kendisine yeterince güvenmeyen kesimlere ayrı bir seçenek sunulmuştur. Birinci seçenek ise bir bütün olarak kendi dilinin geleceğine önem veren ailelere ve insanlara sunulmuş bir seçenektir. Bask Otonom Hükümetinin iktidar olduğu yıllar boyunca birinci seçeneğe talebin gittikçe arttığı görülmüştür. Şu anda eğitim veren okulların yarısını temel eğitim dili Baskça olan okulların oluşturduğu bir tablo gözlemlenmektedir. Sunulan bu seçeneklerle bazı ailelerin Baskça eğitime güven duymaları için gerekli zaman sağlanmış, aynı dönem içinde Baskça eğitim veren okullar daha da kurumsallaşmış, Bask hükümeti de dili standartlaştırmak ve Baskça eğitim verecek öğretmen yetiştirmek için gerekli zamanı kazanmış, ayrıca mevcut öğretmenlerin kendilerini geliştirmelerine de imkan sağlanmıştır.

Galler Bask bölgesiyle benzerlik gösteren ama aynı zamanda ondan ayrılan bazı özellikler içermektedir. Galler yetki devri sistemine ancak 1997 yılında kavuşmuştur. Ancak Galce'nin eğitimde temel dil olarak kullanıldığı okul sistemi düzenli olmayan bir şekilde de olsa İspanya'dan daha önce başlamıştır. Galler'deki yerel hükümetin eğitim üzerine belli bir kontrolü olmuştur. Aynı hükümet belli alanlarla dil lehine bazı imkanlarda sunmuştur. Ailelerin bu konuda otoriteler üzerine kurduğu baskının derecesi, bölgeden bölgeye değişmiştir. Hatta belli yerlerde Galler'de azınlık bir toplum olan Galce konuşan kesimlere karşı direniş olduğu da gözlemlenmiştir. Galce'nin temel eğitim dili olduğu bölgelerde insanların güven eksikliği duyan kimi Galce konuşan insanlar bir süre sonra çocuklarını İngilizce'nin temel eğitim dili olduğu okullara kaydetmeye başladığı görülmüştür. İngilizce'nin temel eğitim dili olduğu okullarda Galce'nin zorunlu ders olarak öğretilmesi için ise uzun bir süre beklenmesi gerekmiştir. Galler'de de, aynen Bask ülkesinde olduğu gibi azınlık dilinin sadece bir ders ya da konu olarak öğretilmesinin o dili akıcı konuşan kuşaklar yetiştirmek için yeterli olmadığına inanılmaktadır. Ancak bu yöntemin toplumun dile yönelik yaklaşımını değiştirmeye faydası olduğuna da inanılmaktadır.

Galce eğitim sürecinin başlangıcında, iki dilde eğitim yapılmasına dayanan ve bazı konuların İngilizce bazılarının Galce öğretilmesini öngören sistem Galler dili için kampanya yürüten kesimler tarafından reddedilmiştir. Bask ülkesinde ise

bu yöndeki öneri Baskça için destekleyici bir sistem olduğu için büyük oranda kabul görmüştür. Galler'de o dönem bu tür bir önerinin tümüyle Galce eğitim veren okul sistemi talebini zayıflatmak için gündeme getirildiğine inanılmaktadır. Bu gelişmeler yetki devri sürecinden önce meydana gelmiştir. Bugün Galler'in her yanında ailelerin çocuklarının eğitimi için temel eğitim dili Galce olan ve İngilizceyi sistemi içinde bir ders olarak öğreten okullar ile temel eğitim dili İngilizce olan ve bu sistemde Galce'yi bir ders olarak öğreten okullar arasında tercih yapma imkanı bulunmaktadır. Ailelerin giderek daha fazla Galce eğitim veren okulları seçtikleri, günümüzde Gallerin okul çağındaki çocuklarının dörtte birinin Galce'nin temel eğitim dili olduğu okullara gittiği görülmektedir. Ancak Galce'nin eğitim alanında kendisine sağlam bir zemin elde ettiği görülmele birlikte, farklı sebeplerden dolayı farklı toplumsal alanlarda bir kayba uğradığını da ifade etmek gerekir.

Azınlık dillerinde eğitim bir dilin yaşaması için son derece gereklidir fakat o dilin ayakta kalması için tek başına yeterli değildir. Bir dilin okul içinde resmi olmayan ortamlarda ya da okul dışında toplum içinde kullanılıp kullanılmadığı o dilin toplum içinde taşıdığı prestij başta olmak üzere pek çok sebebe bağlıdır. Buradaki temel amaç Katalunya ve Bask ülkesinden çıkan ve diğer Avrupalı azınlıklar arasında yayılan azınlık dilinin normalleştirilmesi sürecidir. Azınlık dilinin pek çok durumda normal ve sıradan bir şekilde kullanılmasına dayanan bu süreci her aşamada iyi planlamış olmak gerekir. Bu

politikanın okul sistemine uygulanması noktasında uygulanan politikaları incelemek için *Turning Knowledge of Basque into use: Normalisation Plans for Schools (Baska bilginin kullanıma dönüştürülmesi : Okullar için Normalleştirme Planları)* isimli makaleye bakılması önemlidir.

Bahsettiğim üç örnek, dilsel açıdan karma bir tablo içeren bölgelerde ailelere eğitim için ne tür seçenekler verildiğini göstermektedir. Finlandiya'da İsveççe'nin temel eğitim dili olduğu sistemi seçenlerin çoğunluğunun anadili isveççe olsa da, bu sistem diğer insanların da katılımına açıktır. Galler ve Bask ülkesinde azınlık dilinde eğitim seçeneği sadece o dili konuşan ailler tarafından yapılmamakta, bunun yanı sıra bu dili kuşaklar önce kaybeden aileler ile çeşitli sebepler ile Galler ve Bask ülkesine göç etmiş insanlar da çocuklarının entegrasyonuna imkan sağlamak üzere bu dillerde eğitimi seçmekteydiler. Galler ve Bask ülkesindeki başarının devam edebilmesi için dilin lehine gelişen tablonun devam etmesi gerekir.

Bir Ekonomik Değer olarak Medya

Avrupa Parlamentosu'nun 1970'li yıllara dayanan azınlıkların destek alması gereken alanlardan birinin de medya olduğu yönündeki kararı sonrası medya alanında ciddi değişiklikler yaşanmıştır. O dönem televizyon kanalları üzerinde bir devlet tekeli bulunmakta, kanallar birer devlet kanalı olarak yayın yapmaktaydılar. Devletlere göre ulusal birlik ve sosyal

uyumu sağlamanın en önemli kuvvetini radyo ve televizyon oluşturmaktaydı. Bu kanallar azınlık dillerine ya çok az, ya da en az izlenmenin yaşandığı saatlerde yer vermektedirler. Azınlıklar açısından bu medya organları çoğunluğun dilini evlerinin içine kadar taşıyan, önceki kuşaklardan daha fazla şekilde onların hayatına nüfuz eden ve azınlık dillerini zayıflatan araçlar olarak görülmektedir.

Televizyon bir dile aynı zamanda prestij ve statü de bahşetmekteydi. Televizyonda sesini bulamayan bir dil modern dünyaya ait değildir algısı oluşmaktaydı. Azınlık toplumlarına mensup bazı eli kalem tutanlar da ellerinden geldiği kadarıyla azınlıkların sorunlarına eğilen haftalık ve günlük yayınlarla azınlık dillerine yazılarıyla destek vermektedirler. Ancak eğitim sistemi azınlık dilinde okuma yazmaya imkan sağlamadığı için bu çabaların genel anlamda topluma önemli bir etkisi olmamamaktaydı. Bunun bir sonucu olarak azınlık toplumlarının önde gelen kesimleri kendi dillerinde televizyon yayını yapılmasını önemli bir ihtiyaç olarak hissetmeye başlamışlardır.

Franco'nun ölümü sonrası İspanya'da kurulan otonom yönetimlere kendi dillerinde yayın yapan kanallar açma ve bunları idare etme yetkisi verilmiş, yeni kurulan bu otonom hükümetler bu imkanı ilk elden kullanmışlardır. Ancak Finlandiya'daki İsveççe kanal ile Birleşik Krallık'taki Galce kanalın açılması azınlık gruplarının uzun süre sürdürdüğü kampanyalardan sonra merkezi hükümetlerin verdiği izin ile mümkün olabilmektedir. Galler daha

sonra yetki devri sistemine kavuşmuş olsa da yayın yetkisi merkezi hükümette kalmıştır. Bu durumun bir sonucu olarak Galce yayın televizyon ile Gallerden yayın yapan daha küçük ölçekli İngilizce yayınlar arasında koordineli bir dil politikası oluşturulamamıştır. Bask ülkesinde ise bunun tam tersi bir şekilde otonom hükümet tek bir yayın kurumunun kontrolü altında olmak üzere Baskça ve İspanyolca televizyon kanalları kurmuş ve bu kanalları koordineli bir şekilde çatısı altında toplayabilmiştir. Örneğin Bask ülkesinde yapılan çocuk programları İspanyolca yayın yapan kanalda da gösterilmekte böylece Bask ülkesinde yaşayan bütün çocukların Baskça öğrenmesi veya bu dilde eğitim veren okullara gitmesine zemin yaratılmaya çalışılmıştır.

Digital yayın çağı ve televizyon kanallarının çoğalması azınlıkların lehine olmuştur. Çünkü geçmişten bu yana bu gruplar çoğunluk dilinde yayın yapan organların hali hazırda almış oldukları frekanslara sahip olmak için ciddi anlamda mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Bunun yanı sıra azınlık kanallarının dahil oldukları uydu sistemi üzerinden Diaspora'da yaşayan insanlara ulaşılması da mümkün olmuştur. İnternet, internet üzerinden yayın yapan radyo ve televizyonlar sayesinde diasporada yaşayan azınlık toplumu mensupları kendi yeteneklerini ana vatanlarında yaşayan azınlık toplumu üyelerine aktarmak için imkan bulmuşlardır. Aralarında uluslararası kanalların da olduğu artan kanal sayısı azınlık dili konuşan kesimlerin de dahil olduğu izleyici kitlesini spor kanalları ve kültür kanalları gibi farklı temalara ayırmıştır.

Televizyon yayınları başka dillerden kelime eklemeleri, seslendirme ve altyazılar yapılarak dünyanın her tarafına satılmaktadır. 1980’li yılların başlarında Katalanların, Baskların ve Galiçyalıların hoşlandıkları şey Dallas gibi Amerikan dizilerini satın alıp kendi dillerinde seslendirme yaparak İspanyolca kanallardan önce göstermekti. Amerikan dizileri ve televizyon programlarının dünyada piyasaya hakim olduğu, pek çok ülkede çoğunluğun konuştuğu dilde yayın yapan ana televizyon kanallarının o dizi ve programları yayınladığı düşünüldüğünde televizyonların dil ve kültür ilişkilerinde oynadığı rol akla gelmektedir. Acaba televizyon yerel dili kullanarak başka bir yerde yaratılmış olan kültürü mü tanıtmaktadır? Bu soru özellikle azınlıklar için daha önemlidir çünkü azınlıklar kendi kültürlerini güçlendirmek için medyayı önemli bir araç olarak görmektedirler. Galce ilk televizyon kanalı kurulduğunda bu kanala fazlasıyla kaynak ayırmak gerekmiştir çünkü Amerikan dizi ya da programlarının seslendirme yapılarak bu kanalda gösterilmesi bu kanal için geçerli bir seçenek değildi. Bunun sebebi ise bu programların zaten İngilizce yani insanların anladığı bir çoğunluk dilde olmasıydı. Bu sebeple bu kanalın bütün programlarının Galler’de ve Galce hazırlanması gerekiyordu. Bu amaçla küçük bir medya şirketi kurulmuş ve bu şirket üzerinden hazırlanan yayınlar 70’den fazla ülkeye satılmaya başlanmıştır. Daha sonra kurulan İrlanda dilinde yayın yapan kanal ile Frisian dilinde yayın yapan kanalın da bu başarıdan etkilendiğini söylemek mümkün olabilir. Bu kanalların içinde bulunduğumuz modern ekonomi döneminde, değeri gittikçe artan medya alanında yapılmış bir

Üyesi Olunan Sivil Toplum:	Kİ:	BK:	AB:
Yaşlı, Engelli ve Mahrum İnsanlar için Sosyal Hizmetler	4.2	6.7	6.1
Dini Örgütler veya Kilise Kurumları	23.6	4.9	14.0
Eğitim, Sanat, Müzik veya diğer Kültürel Faaliyetler	7.7	9.7	9.6
Sendikalar	6.5	8.2	16.7
Siyasal Parti veya Gruplar	2.4	2.5	4.3
Yerel Toplum Faaliyetleri (Yoksulluk, Barınma, İstihdam, Irklar arası eşitlik)	3.3	3.8	3.0
Üçüncü Dünya Kalkınması veya İnsan Hakları	2.3	2.6	3.1
Doğanın Korunması, Çevre, Ekoloji, Hayvan hakları	1.2	1.5	4.8
Meslek Örgütleri	4.2	1.6	5.3
Gençlik Faaliyetleri (İzcilik, Kılavuzluk, Gençlik Klüpleri vs.)	5.9	5.7	3.8
Spor veya Eğlence Grupları	14.1	3.0	15.6
Kadın Örgütleri	4.0	1.7	2.5
Barış Hareketleri	2.3	0.6	1.0
Sağlık Alanında ki Gönüllü Kurumlar	4.3	3.0	3.5
Diğer Gruplar	6.9	5.0	5.8

European Values Study (1999)²

Kİ = Kuzey İrlanda **BK** = Birleşik Krallık **AB**= Avrupa Birliği

2 NICVA and CIVICUS (2005), 'Civil Society Index: Data Overview Report. Northern Ireland', p.7 http://www.nicva.org/sites/default/files/Research_Background_Report_CIVICUS.pdf, accessed 10 September 2012

yatırım olduğunu söyleyebiliriz. Medya'nın sadece kültür kavramı kapsamında algılanmaması gerekir. Günümüzde medya organları artık uluslararası ölçekte birer ekonomik değer haline gelmiştir. Kendi dilinizde televizyon programları ya da filmler yapabilmek için mutlaka bunun için gerekli endüstriyi yaratmanız gerekir. Yerel radyo ve televizyonlar ise genelde yayın yaptıkları bölgelerdeki toplumun izleyici ve dinleyici kitlesini düzenli olarak korumaya devam etmektedir. Bu yerel yayınların herbirinin azınlıklar için belli avantajları vardır. Bu anlamda radyo'nun daha demokratik bir araç olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü radyoda konuşan insanların yazılı medyadaki insanlardan beklendiği gibi dil açısından tam bir doğruluk içinde hareket etmesi sözkonusu olmayabilir. Televizyon ise bu yayın organları arasında en resmi ve en masraflı olanıdır. İki dilli ya da çok dilli yerlerde, televizyonun radyoya oranla kulak misafiri düzeyindeki dinleyiciyi etkileme konusunda avantajlı olduğu da söylenebilir. Televizyon programlarında sözler kadar görüntü ve şarkı söylenmesi de önemlidir. Yani azınlıklarla ilgili bir programın görüntüleri, ya da ya da şarkıları çoğunluk toplumundan insanların da ilgisini ve dikkatini çekebilir. Bu tür durumlar sayesinde diğer dil gruplarına ilişkin klişeleri uzun süre korumak mümkün olmaz.

Sonuç

Bu çalışmada işlenmeyen ancak azınlıklar üzerine farklı ve önemli bir söylem daha vardır. Bu söylem, belirlenmiş sınırlar içindeki hakların yasal olarak tanımlanması, yerel ve bölgesel otonomilerin kurulması, sözleşmeler, iki taraflı anlaşma ve uluslararası sözleşmeler yoluyla azınlıklara verilen garantileri içermektedir. Herhangi yasal bir çerçeve olmadan yukarıda bahsettiklerimizden çok azını uygulamak mümkün olabilir.

Bu makale dil gruplarının yaşaması ve gelişmesi için yeterli bir yasal çerçevenin gerekli olduğunu tartışmaktadır. Hukuki çerçeveyi yaratabilmek için önemli oranda önlem almak gerekir. Bu önlemlerin bir kısmı yasal zemine gerek olmadan da sağlanabilir. Avrupada yaşayan azınlıkların elde etmiş olduğu haklara karşılaştırmalı bir yöntemle bakmak, diğer azınlık toplumlarına bir dizi fırsat imkanı da sağlayabilir.

Modern toplum yaşamıyla birlikte azınlık dilini konuşan toplumlar çoğunluk dilini konuşan toplum üyeleriyle daha yakın bir temas içerisinde yaşamaktadır. Bu tür ortamlarda ne çoğunluk ne de azınlık toplumu üyeleri için sadece kendilerine ait kapalı bir kültürel ortam yaratmak mümkündür. Kültürler arasında geliştirilebilecek bir etkileşim veya geçirgenlik azınlıkların lehine olabilir. Bu tablonun çoğunluk toplumlarının da lehine olduğu konusunda çoğunluk üyelerinin ikna edilmesine ihtiyaç vardır.

Ekler

Ek A: Yararlanılan Kaynaklar

Universal Declaration of Human Rights (1948) - (*İnsan Hakları Evrensel Sözleşmesi*)

Resolution on a Community Charter of Regional Languages and Cultures and on a Charter of Rights of Ethnic Minorities (Arfé Resolution) (1981) - (*Bölgesel Diller ve Kültürler üzerine Toplumsal Sözleşme ve Etnik Toplulukların Hakları üzerine Toplumsal Sözleşme üzerine Arfé Kararı*)

Resolution on the Languages and Cultures of Regional and Ethnic Minorities in the European Community (Kuijpers Resolution) (1987) - (*Avrupa Topluluğunda Yaşayan Bölgesel ve Etnik Azınlıkların Dilleri ve Kültürleri Üzerine Karar*)

European Charter for Regional or Minority Languages (1992) - (*Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Sözleşmesi*)

Universal Declaration of Linguistic Rights (1996) - (*Dil Hakları Uluslararası Sözleşmesi*)

Framework Convention for the Protection of National Minorities (1998) - (*Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşme*)

Charter of Fundamental Rights of the European Union (2000) - (*Avrupa Birliği Temel Haklar Sözleşmesi*)

The Lisbon Treaty (2009) - (*Lizbon Anlaşması*)

Ek B: DPI Yönetim Kurulu ve Uzmanlar Konseyi Üyeleri

Kerim Yıldız (Direktör)

Uluslararası insan hakları hukuku ve azınlık hakları alanında uzmandır. Uluslararası insan hakları mekanizmaları ve uluslararası insancıl hukuk üzerine çok sayıda yazılı yapıtı mevcuttur. Çalışmaları sebebiyle bir dizi ödüle layık görülen Yıldız, 1996 yılında İnsan Hakları İçin Avukatlar Komitesi tarafından insan hakları ve hukukun üstünlüğünü koruma alanında yaptığı çalışmalar sebebiyle verilen ödülün yanısıra, 2005 yılında Sigrid Rausing Vakfı tarafından Yerli toplumlar ve Azınlık Hakları alanında yaptığı çalışmalar için ödüllendirilmiş, 2011 yılında da Gruber Adalet ödülüne layık görülmüştür.

DPI Yönetim Kurulu

Nick Stewart QC (Yönetim Kurulu Başkanı)

Avukat ve Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi (Chancery and Queen's Bench Birimi) İkinci Hakimidir. Geçmişte İngiltere ve Galler Barosu İnsan Hakları Komitesi Başkanlığı (Bar Human Rights Committee of England and Wales) ve Uluslararası Avukatlar Birliği (Union Internationale des Avocats) başkanlığı görevlerinde bulunmuştur.

Prof. Penny Green (Genel Sekreter)

İngilterede kurulu King's College isimli üniversitenin Hukuk Fakültesinin Araştırma ve Doktora Programlarının Başkanlığını yapmaktadır. Aynı zamanda King's College öncülüğünde Harvard Humanitarian Initiative ve the University of Hull ile ortaklaşa kurulan Uluslararası Devlet Suçları İnisiyatifinde (ISCI) Başkanlığını yürütmektedir.

Priscilla Hayner

Geçiş Dönemi Adaleti için Uluslararası Merkez (International Center for Transnational Justice) isimli kurumun kurucularından olan Priscilla Hayner, Hakikat Komisyonları, Geçiş Dönemi Adaleti İnsiyatifleri ve Mekanizmaları konusunda dünyanın önde gelen uzman ve yazarlarından biridir. Ford Vakfı, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği ve daha pek çok kuruluşa danışmanlık yapmaktadır.

Arild Humlen

Avukat ve aynı zamanda Norveç Barosu Hukuk Komitesi direktörüdür. Uluslararası medeni hukuk ve insan hakları gibi yargı alanları üzerine çok sayıda yazısı yayınlanmıştır. Norveç'te ki bir dizi üniveritenin hukuk fakültelerinde dersler vermiştir. Oslo Barosunun Sığınma ve Göçmenlik Hukuku Dava Çalışma Grubu Başkanı olarak yaptığı çalışmalardan dolayı Oslo Barosu Onur Ödülüne layık görülmüştür.

Jacki Muirhead

Cleveland Hukuk Firmasının İş Direktörüdür. Daha önce Counsel's Chambers Limited isimli avukatlık odasında şef katip ve Avukatlar Fakültesinde (Faculty of Advocates) Pazarlama Müdürü olarak çalışmıştır. Geçmişte Batı Galler Barosunda da çalışmıştır.

Prof. David Petrsek

Geçmişte Uluslararası Af Örgütü Eski Genel Sekreterine başdanışmanlık yapan Prof. David Petrsek, Kanada'da kurulu bulunan Ottawa Üniversitesi'nde Uluslararası Siyasal İlişkiler alanında Profesör olarak görev yapmaktadır. Uzun yıllar boyunca İnsan Hakları, İnsani Hukuk ve Uyuşmazlıkların

Çözümü konularında çalışmalar yürüten Prof. Petrasek aynı zamanda bu çalışma alanları üzerine önde gelen bir uzman ve yazardır. 1990-96 yılları arasında Uluslararası Af Örgütü, 1997-98 yılları arasında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, 1998-2002 yılları arasında İnsan Hakları Politikası üzerine Uluslararası Konsey ve 2003-2007 yılları arasında da İnsani Diyalog Merkezinde Politika Bölümü direktörü olarak çalışmıştır.

Antonia Potter Prentice

İnsani durum, kalkınma, barış yapma ve barış inşaaı gibi konular uzmanlık alanlarıdır. Kadın, barış ve güvenlik konularının yanısıra stratejik konularda başta Centre for Humanitarian Dialogue (İnsani Diyalog için Merkez), Avrupa Barışın İnşaaı İrtibat Bürosu (European Peacebuilding Liaison Office), Kadın Barışyapıcılar Küresel Ağı (Global Network of Women Peacemakers), MediatEUr ve Uluslararası Federasyon (Terre des Hommes) gibi kurumlara konsültasyon hizmeti vermektedir.

DPI Uzmanlar Konseyi Üyeleri

Prof. Christine Bell

Temel uzmanlık alanları Geçiş Dönemi Adaleti, Barış Müzakereleri, Anayasa Hukuku ve İnsan Hakları olan Kuzey İrlanda'lı hukuk uzmanı Prof. Bell, aynı zamanda bu konularda diplomat, arabulucu ve hukukçulara eğitim vermektedir.

Cengiz Çandar

Kıdemli bir gazeteci ve köşe yazarı olan Çandar özellikle Kürt Sorunu üzerinde uzmanlaşmıştır. Bir dönem savaş muhabirliğide yapmış olan Çandar, Türkiye eski Cumhurbaşkanı merhum Turgut Özal'a özel danışmanlık da yapmıştır.

Yılmaz Ensaroğlu

Halen Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)'da, Hukuk ve İnsan Hakları Koordinatörü olarak görev yapmaktadır. İnsan Hakları Ortak Platformunun Yönetim Kurulu Üyeliğinin yanısıra, İnsan Hakları Gündemi Derneği ve İnsan Hakları Araştırmaları Derneğinin üyesidir. İnsan Hakları İçin Diyalog Dergisinde Genel Yayın Yönetmenliğini yapmaktadır.

Prof. Mervyn Frost

Halen Londra'da kurulu bulunan King College'in Savaş Çalışmaları bölümünün başkanlığını yapmaktadır. Evvelce Durban'da kurulu bulunan Natal Üniversitesinin Siyaset Bölümünün başkanlığını yapmıştır. Geçmişte Güney Afrika Siyaset Çalışmaları Enstitüsü Başkanlığı görevinde bulunan Profesör Frost, İnsan Hakları ve Uluslararası İlişkiler, İnsani Müdahale, Dünya Siyasetinde Adalet, Küresel Yönetimin Demokratikleştirilmesi, Yeni Savaşlar Döneminde Adil Savaş Geleneği ve Küreselleşen Dünyada Etik gibi konularda uzman bir isimdir.

Dr. Edel Hughes

East London Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve İnsancıl Hukuk alanında uzman olmakla birlikte özellikle İrlanda'da kişisel özgürlükler, Terörle Mücadele Kanunu/Olağanüstü Hal Kanunu, Uluslararası Ceza Hukuku ve Türkiye'de İnsan Hakları ve Türkiyenin Avrupa Birliği'ne giriş süreci konularıyla ilgilenmektedir. Uluslararası Af Örgütünde araştırmacı olarak çalışmış ve Değişim için İnsan Hakları'nın kurucuları arasında yer almıştır.

Dr Salomón Lerner Febres

Peru Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu eski başkanıdır. Peru Katolik Üniversitesi (Pontifical Catholic University of Peru) Demokrasi ve İnsan Hakları Merkezi Başkanlığı görevini sürdürmektedir.

Martin Griffiths

Birleşmiş Milletler eski genel Sekreteri Kofi Annan'a Suriye konusunda baş danışmanlık yapan Martin Griffiths, İnsani Diyalog Merkezi (Centre for Humanitarian Dialogue) isimli kurumun kurucu başkanıdır. İngilterenin diplomasi servisine verdiği hizmetlerin yanısıra sivil toplum kuruluşlarında faaliyet yürütmüştür. Bir dönem Action Aid isimli sivil toplum kuruluşunun başkanlığında yapmıştır. Birleşmiş Milletlerin Cenevre Ofisinde İnsani Faaliyetler Bölümünde yönetici, Yine BM'nin New York ofisinde Acil Yardım Koordinatörü yardımcılığı görevlerinde bulunmuştur. Bu görevlerinin yanısıra BM için Büyük Göller (Great Lakes) bölgesinde İnsani Yardım Koordinatörü, Balkanlarda BM Bölgesel Koordinatörü ve BM Genel Sekreteri Asistanlığı görevlerinde de bulunmuştur.

Prof. Ram Manikkalingam

Amsterdam Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nde misafir Profesör statüsünde görev yapmaktadır. Sri Lanka devlet başkanına barış süreci için en üst düzey danışmanlık yapmıştır. Uzmanlık alanları arasında Çatışma, Çok kültürlülük, Demokrasi gibi konular bulunan Prof. Ram Manikkalingam, Laksham Kadrigamar Stratejik Çalışmalar ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nün kurucu üyesi ve yönetim kurulu üyesidir.

Bejan Matur

Türkiye'nin önde gelen şair ve yazarlarından biridir. 2012 yılının başına kadar Zaman gazetesinde yazdığı düzenli köşe yazılarında Kürt siyaseti, Ermeni sorunu, gündelik siyaset, azınlık sorunları, cezaevi yazıları ve kadın sorunu gibi konuları işlemiştir. Yapıtları 17 değişik dile çevrilen Matur çok sayıda edebiyat ödülü sahibidir. Diyarbakır Kültür ve Sanat Vakfı Kurucu Başkanlığı görevinde bulunmuştur.

Jonathan Powell

Britanyalı eski bir diplomat olan Jonathan Powell, Birleşik Krallık Eski Başbakanı Tony Blair döneminde 1997- 2007 yılları arasında Başbakanlık Personel Daire Başkanlığı görevinde bulunmuştur. 1998 yılında imzalanan Hayırlı Cuma anlaşmasına kadar süren barış görüşmelerinde Birleşik Krallık adına başmüzakereci olarak görev almıştır. Halihazırda Birleşik Krallıkta kurulu bulunan Inter Mediate isimli, devletten bağımsız arabulucuk kurumunun İcra Kurulu Başkanlığını yapmaktadır.

Sir Kieran Prendergast

İngiltere Dışişleri Bakanlığı bünyesinde aralarında Kıbrıs, Türkiye, İsrail, Hollanda, Kenya gibi ülkeler ve ABD'nin New York şehrinin olduğu alanlarda diplomat olarak çalışmıştır. İngiltere'nin Dışişleri ve Milletler Topluluğu Bürosuna (Foreign and Commonwealth Office) başkanlık etmiş, Güney Afrikadaki Apartheid rejimi ve Namibya konuları ile ilgilenmiştir. BM Genel Sekreterliği altında kurulu bulunan Siyasi İşler Bölümüne Barış ve Güvenlik konularında siyasi danışmanlık yapmıştır. BM Genel Sekreterinin Barış ve Güvenlik konulu Yönetim Kurulu toplantılarının düzenleyiciliğini yapmış, Afganistan, Burundi, Kıbrıs, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Doğu Timor gibi bölgelerdeki barış çalışmalarına dahil olmuştur.

Rajesh Rai

1993 yılında İngiltere ve Galler Barosuna kaydolmuştur. İnsan hakları Hukuku, Göçmenlik ve Sığınma hakkı hukuku ile kamu hukuku temel uzmanlık alanlarıdır. Çevre ve çeşitli insani sorunlar üzerine hem Birleşik Krallık hemde dünyanın pekçok yerinde Sivil toplum kuruluşları ve şirketlerle yaptığı çalışmalar aracılığıyla önemli tecrübeler kazanmıştır. HIC isimli Kamerun'da kurulu bulunan Sivil Toplum örgütü ile Uganda'da kurulu Human Energy isimli şirketin kurucusudur. Bir dönem The Joint Council for the Welfare of Immigrants – JCWI – (Göçmenlerin Refahı için Ortak Konsey) isimli kurumun direktörlüğünü yapmıştır. Başta İngiltere ve Galler Barosu İnsan Hakları Komisyonu adına olmak üzere uluslararası alanda özellikle Avrupa, Asya, Afrika, ABD ve Hindistan'da çok çeşitli hukuki konular üzerine seminer ve dersler vermiştir.

Prof. Naomi Roht-Arriaza

Amerika Birleşik Devletlerinde kurulu bulunan Berkeley Üniversitesi'nde profesör olarak görev yapmaktadır. Geçiş Dönemi Adaleti, İnsan Hakları İhlalleri, Uluslararası Ceza Hukuku ve Küresel Çevre Sorunları gibi konular uzmanlık alanına girmektedir.

Prof. Dr. Mithat Sancar

Ankara Üniversitesi'nde Hukuk Profesörü olarak görev yapan Prof. Sancar'ın temel uzmanlık alanları arasında Anayasal Vatandaşlık ve Geçiş Dönemi Adaleti yer almaktadır. Uzmanlık alanlarında çok sayıda yazılı eseri bulunan Prof. Sancar ayrıca günlük yayınlanan Taraf gazetesinde köşe yazarlığı yapmaktadır.

11 Guilford Street
London WC1N 1DH
United Kingdom
+44 (0)203 206 9939

info@democraticprogress.org
www.democraticprogress.org